

تحلیل استنادی مآخذ مقالات در مجله‌های کتابداری (۱۳۸۰-۱۳۸۳)

رؤیا مقصودی دریه^۱

چکیده

این پژوهش با روش تحلیل استنادی به بررسی الگوی رفتار استنادی مؤلفان در ۵ مجله کتابداری پرداخته تا چگونگی استفاده محققان از منابع علمی را نشان دهد. از ۵ عنوان مجله کتابداری طی یک دوره ۴ ساله، ۵۸۵۴ استناد استخراج گردید. نتایج حاصله نشان داد که مجله فصلنامه کتاب و *Journal of the American Society for Information Science* پر استنادترین مجله‌های فارسی و خارجی در این حوزه بوده‌اند. همچنین ۵۵ درصد استنادها را منابع خارجی و ۴۵ درصد را منابع فارسی پذیرفته‌اند. از کل مجموع استنادها، کتاب‌ها با ۲۲۴۹ استناد، بیشترین تعداد استناد را به خود اختصاص داده‌اند، و سپس مجله‌ها با ۲۰۹۴ استناد قرار دارند. نویسندگان این حوزه، تمایل بیشتری به کارهای انفرادی داشته‌اند. همچنین ۷۸ درصد مقالات این مجله‌ها تألیفی بوده و اعضای هیئت علمی با ۵۰ درصد بیشترین درصد نویسندگان مقالات را تشکیل داده‌اند. کتابداران در نگارش مقالات بیشترین سهم را داشته‌اند.

کلیدواژه‌ها

استناد، تحلیل استنادی، علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، مجله، مآخذ مقالات

مقدمه

کوتاه بودن مطالب، سرعت انتقال نتایج تفکر نویسنده به خواننده، ارزان‌تر بودن، ارائه مطالب بکر و تازه، تحلیل‌های بسیار دقیق از موضوع‌های پیچیده علمی و فنی، چاپ و توزیع سریع‌تر، دسترسی آسان‌تر، معرفی آخرین پژوهش‌ها، انتقادات و

مجله‌ها از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی هستند که محققان و پژوهشگران را در دستیابی سریع به اطلاعات علمی جدید یاری می‌رسانند. مقاله‌های منتشر شده در مجلات تخصصی و فنی به خاطر تازه بودن،

۱. عضو هیئت علمی گروه پژوهشی استنادی علوم جهان اسلام مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فن آوری rmaqsodi@yahoo.com

بررسی‌های اهل فن، و بالاخره تنوع مطالب و شکل ارائه، معمولاً برای پژوهشگران رشته‌های علمی و فنی جذابیت بیشتری دارد (۲: ۶۵-۶۶). از این رو توجه به این نوع از منابع بسیار الزامی می‌نماید. برای رسیدن به این مهم می‌توان با بررسی و تجزیه و تحلیل دوره‌ای و مداوم مجلات در حوزه‌های موضوعی خاص در جهت بالا بردن کیفیت آنها اقدام نمود. از جمله راه‌هایی که می‌توان به تجزیه و تحلیل مجلات پرداخت روش تحلیل استنادی است که یکی از شناخته شده‌ترین روش‌های کتاب‌سنجی است. در این روش با استفاده از شمارش استنادهای تعلق گرفته به متون به ارزیابی آنها می‌پردازند. به‌طور کلی، چنین تصور می‌شود که بین کیفیت و تعداد استنادهای متعلق به مدرکی استناد شده، رابطه‌ای وجود دارد، به عبارت دیگر هرچه تعداد استنادها به یک مدرک بیشتر باشد نشان‌دهنده کیفیت بهتر آن مدرک است (۳: ۳۶). در مقاله حاضر تلاش شده با استفاده از این روش، استنادهای مقالات ۵ مجله فارسی در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی بررسی شده و در نهایت داده‌های به دست آمده با تحقیقات قبلی که در این زمینه انجام یافته‌اند، مقایسه گردد.

هدف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش، بررسی وضعیت استفاده از منابع ۵ مجله در حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی است تا بدین وسیله تفاوت‌های این مجلات در ارائه مقالات مشخص گردیده، و از مقایسه نتایج حاصله

معتبرترین و پرستفاده‌ترین مجله‌های فارسی و خارجی در این حوزه مشخص گردد. دیگر اهداف پژوهش عبارتند از:

- مشخص نمودن میانگین استنادها؛
- تعیین میزان استنادها به زبان‌های مختلف؛
- تعیین میزان استنادها به انواع محمول‌های اطلاعاتی؛
- تعیین میزان مشارکت نویسندگان در نگارش مقالات؛
- تعیین میزان مقالات تألیفی و ترجمه‌ای؛ و
- تعیین سطح علمی و رشته نویسندگان مقالات.

پرسش‌های اساسی

۱. میانگین تعداد استنادها برای هر مجله چقدر است؟
۲. پرستنادترین مجله‌های فارسی و خارجی در مجلات مورد بررسی کدامند؟
۳. پرستنادترین زبان مواد در مجلات مورد بررسی کدامند؟
۴. پرستنادترین نوع مواد در مجلات مورد بررسی کدامند؟
۵. میزان مشارکت نویسندگان در نگارش مقالات در هریک از مجلات مورد بررسی چگونه است؟
۶. میزان تألیفی یا ترجمه‌ای بودن مقالات در مجلات مورد بررسی چگونه است؟
۷. نویسندگان مقالات در چه مقاطع تحصیلی یا علمی قرار دارند؟
۸. کتابداران، چه درصدی از نویسندگان مقالات را به خود اختصاص داده‌اند؟

روش پژوهش

این پژوهش، از نوع پیمایشی - تطبیقی است و با استفاده از روش تحلیل استنادی به مطالعه مآخذ مقالات ۵ مجله در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۳ پرداخته است. برای انجام این کار تمامی استنادهای تعلق گرفته به مقالات مجلات مورد بررسی روی برگه‌ها وارد گردید و پس از آن با توجه به سؤالات پژوهش، شمارش‌های لازم انجام گرفت و داده‌ها تجزیه و تحلیل شدند.

جامعه پژوهش

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش، کلیه استنادهای مقالات در مجله‌های علوم اطلاع‌رسانی، فصلنامه پیام کتابخانه، فصلنامه کتاب، کتابداری، و کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۳ بوده، که جمعاً ۵۸۵۴ استناد را شامل شده است. این دوره ۴ ساله برای کلیه مجله‌ها به جز مجله علوم اطلاع‌رسانی از فروردین ۱۳۸۰ تا اسفند ۱۳۸۳، و برای مجله علوم اطلاع‌رسانی این دوره از مهر ۱۳۷۹ تا شهریور ۱۳۸۳ می‌باشد.

تحقیقات قبلی

سلن^۲ در ۱۹۸۴ در پژوهش خود به کتاب‌سنجی در علوم اطلاع‌رسانی می‌پردازد و استنادهای مقاله‌های منتشرشده در دو مجله دانشگاهی کتابداری *Journal of Academic College & Research, Librarianship* را مورد تجزیه و تحلیل قرار

داد. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که کتابداران در پژوهش‌های خود از کتاب بیشتر از مقاله استفاده می‌کنند (۶: ۱۲۹-۱۳۲).

محمدزاده در سال ۱۳۷۶ با هدف کشف وضع استنادها، کلیه مجله‌های فارسی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، از آغاز نشر تا پایان سال ۱۳۷۴ را با روش تحلیل استنادی مورد مطالعه قرار داده است. نتایج بررسی‌های او نشان داده است که در کلیه مجله‌های مورد بررسی استناد به کتاب بیش از سایر منابع بوده است و در میان کل مجلات مورد بررسی، تعداد ۴ مجله فارسی به‌عنوان منابع هسته این حوزه مشخص شده‌اند (۴).

در سال ۱۳۸۱، تحقیقی توسط افسانه تیمورخانی با‌عنوان «تحلیل استنادی مقالات تألیفی فصلنامه کتاب» انجام یافته، و در این تحقیق ۱۷۳۰ استناد مربوط به سال‌های ۱۳۶۹-۱۳۷۹ در فصلنامه کتاب مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌های این تحقیق نشان داده که میزان استناد به کتاب با ۴۸/۶۱ درصد در رتبه اول و پس از آن نشریات با ۳۹/۷۱ درصد قرار داشته‌اند. همچنین ۵۴/۰۸ درصد مقالات را مقالات تألیفی و ۲۲/۲۶ درصد مقالات ترجمه‌ای تشکیل داده‌اند. استناد به منابع خارجی با ۵۲/۴۸ درصد در مرتبه اول و استناد به منابع فارسی با ۴۷/۵۲ درصد رتبه دوم قرار دارد (۱: ۳۲-۴۵).

رؤیا مقصودی، ۴ عنوان مجله فارسی در حوزه کتابداری را برای یک دوره دو ساله مورد بررسی قرار داد و تعیین نمود که از کل

۱۸۱۹ استناد به دست آمده، کتاب‌ها با ۸۴۲ استناد بیش از سایر منابع مورد استناد قرار گرفته است. مجلات، با ۶۸۱ استناد در رتبه دوم قرار گرفته‌اند. همچنین بیشترین مقالات مجله‌های مورد بررسی را مقالات تألیفی تشکیل می‌دهند و نویسندگان در این حوزه علمی، گرایش کمتری به کارهای گروهی داشته‌اند (۵: ۲۳-۳۹).

یافته‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل آنها

در جدول زیر، تعداد شماره‌های ۵ عنوان مجله در رشته‌های علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی مورد بررسی در سال‌های مختلف نشان داده شده است. همچنین، بررسی‌ها نشان داده است

که تعداد مقالات و تعداد استنادها در ۵ عنوان مورد بررسی بسیار متفاوت بوده است. بیشترین تعداد مقالات و بیشترین تعداد استنادها با تفاوت فاحشی مربوط به فصلنامه کتاب بوده است. به طوری که در جدول ۲ نشان داده شده است، این فاصله با مجله بعدی که مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی است، حدوداً دو برابر، و با سایر مجلات سه برابر بوده است. کمترین میزان مقالات در مجله کتابداری، و کمترین میزان استنادها را مجله علوم اطلاع‌رسانی دارا بوده است. نتایج برای مجله‌های فصلنامه پیام کتابخانه و علوم اطلاع‌رسانی از نظر میزان مقالات و استنادها به هم نزدیک بوده است.

جدول ۱. شماره‌های مورد بررسی در ۵ عنوان مجله در حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی

سال	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	تعداد کل شماره‌ها	تعداد کل مجله‌ها
علوم اطلاع‌رسانی	۲ شماره در یک مجلد	۴ شماره در دو مجلد	۴ شماره در دو مجلد	۴ شماره در دو مجلد	۲ شماره در یک مجلد	۱۶ شماره	۸ مجلد
پیام کتابخانه *	-	۴ شماره در چهار مجلد	۴ شماره در دو مجلد	۴ شماره در دو مجلد	۲ شماره در یک مجلد	۱۴ شماره	۹ مجلد
فصلنامه کتاب	-	۴ شماره در چهار مجلد	۴ شماره در چهار مجلد	۴ شماره در چهار مجلد	۴ شماره در چهار مجلد	۱۶ شماره	۱۶ مجلد
کتابداری	-	۲ شماره در دو مجلد	۲ شماره در دو مجلد	۱ شماره در یک مجلد	۲ شماره در دو مجلد	۷ شماره	۷ مجلد
کتابداری و اطلاع‌رسانی	-	۴ شماره در چهار مجلد	۴ شماره در چهار مجلد	۴ شماره در چهار مجلد	۴ شماره در چهار مجلد	۱۶ شماره	۱۶ مجلد

* لازم به توضیح است که از فصلنامه پیام کتابخانه در سال ۱۳۸۳ تنها ۲ شماره منتشر شده و بعد از آن تاکنون شماره‌ای منتشر نشده است.

جدول ۲. تعداد مقالات، تعداد اسنادها و میانگین تعداد اسناد برای هر مقاله در ۵ مجله مورد بررسی

عنوان مجله	تعداد مقالات	تعداد اسنادها	میانگین تعداد اسناد برای هر مقاله
فصلنامه کتاب	۲۰۹	۲۲۹۵	۱۱
کتابداری و اطلاع‌رسانی	۱۲۴	۱۳۶۸	۱۱
پیام کتابخانه	۸۲	۷۱۳	۹
علوم اطلاع‌رسانی	۸۰	۶۹۷	۹
کتابداری	۶۲	۷۸۱	۱۳

با توجه به داده‌های جدول‌های ۱ و ۲ و دقت در تعداد شماره‌ها و مجلد‌های منتشر شده برای هر عنوان در هر سال، تا حدودی تفاوت مشاهده شده در تعداد اسنادها و مقالات مجلات قابل توجه است. مجله‌های فصلنامه کتاب و کتابداری و اطلاع‌رسانی در هر فصل، یک مجلد منتشر نموده‌اند، در حالی که مجله‌های فصلنامه پیام کتابخانه، علوم اطلاع‌رسانی و کتابداری به‌طور تقریبی برای هر دو فصل یک مجلد مجزا منتشر نموده‌اند. با این حال، حتی با در نظر گرفتن این مورد، و با توجه به نسبت مقالات، اسنادها و مجلد‌های منتشر شده برای هر عنوان، می‌توان مشاهده نمود که فصلنامه کتاب دارای بیشترین مقالات و اسنادها بوده است. مجله کتابداری با این که کمترین میزان مقالات را دارا بوده، میانگین تعداد اسنادها برای هر مقاله در این مجله از سایر مجلات بالاتر بوده است.

معرفی پراستنادترین مجلات فارسی و خارجی

در این بررسی، از قاعده برادفورد جهت

تعیین مجلات هسته فارسی و خارجی به دلیل اندک بودن تعداد اسنادها در برخی از مجلات صرف نظر شده و تنها مجلات براساس میزان اسنادها مرتب، و پراستنادترین مجلات فارسی و خارجی هر مجله معرفی شده‌اند.

نتایج حاصله در ارتباط با پراستنادترین مجله‌های فارسی نشان می‌دهد که در مجله علوم اطلاع‌رسانی از بین ۲۳ عنوان مجله مورد استناد، مجله علوم اطلاع‌رسانی با ۱۵ اسناد و مجله فصلنامه کتاب با ۱۴ اسناد از پراستنادترین مجله‌ها بوده‌اند و پس از آنها نیز مجله رهیافت با ۵ اسناد قرار گرفته است.

در مجله فصلنامه پیام کتابخانه، ۲۷ مجله فارسی مورد استناد قرار گرفته که در این مجله نیز فصلنامه کتاب با ۲۴ اسناد در رتبه اول و پس از آن فصلنامه پیام کتابخانه با ۲۱ اسناد، و سپس اطلاع‌رسانی با ۷ اسناد قرار گرفته‌اند.

همچنین در مجله فصلنامه کتاب به ۸۳ مجله فارسی استناد شده، که پراستنادترین مجله فارسی در این مجله، فصلنامه کتاب با ۵۷ اسناد بوده و پس از آن، فصلنامه پیام کتابخانه با ۴۲ اسناد، کتابداری و اطلاع‌رسانی با ۲۶ اسناد و علوم اطلاع‌رسانی با ۱۶ اسناد قرار دارند.

در مجله کتابداری به ۳۴ مجله فارسی استناد شده که از این میان، مجله فصلنامه کتاب با ۲۹ اسناد، رتبه اول را داراست و پس از آن فصلنامه پیام کتابخانه با ۷ اسناد و سپس مجله‌های کتابداری و رهیافت هر کدام با ۶ اسناد قرار گرفته‌اند.

در مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز ۴۶ عنوان مجله فارسی مورد استناد واقع گردیده که در این مجله پراستنادترین مجله با ۳۲

استناد، کتابداری و اطلاع‌رسانی بوده و پس از آن نیز مجلات فصلنامه کتاب با ۲۶ استناد، فصلنامه پیام کتابخانه با ۱۹ استناد و علوم اطلاع‌رسانی با ۱۷ استناد قرار گرفته‌اند.

از مطالعه نتایج به دست آمده در جدول ۳، ملاحظه می‌شود که فصلنامه کتاب با ۱۵۰ استناد، در کل ۵ عنوان مجله مورد بررسی پراستنادترین مجله بوده است. به طوری که مشاهده می‌شود در سه مجله، رتبه اول و در دو مجله دیگر نیز رتبه دوم را از نظر پراستنادترین مجله داراست. تکرار این مجله به عنوان پراستنادترین مجله در تمامی مجله‌های مورد بررسی، اهمیت این مجله فارسی را در حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی مشخص می‌نماید. پس از آن، مجله فصلنامه پیام کتابخانه با ۸۹ استناد در رتبه دوم قرار گرفته است، به طوری که در ۳ عنوان، رتبه دوم و در یک عنوان نیز، رتبه سوم را به خود اختصاص داده است. مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز با ۵۸ استناد در کل، در رتبه سوم قرار گرفته است. این مجله در یک مجله در رتبه اول و در یک مجله در رتبه سوم قرار گرفته است. مجله علوم اطلاع‌رسانی گرچه در یک مجله

رتبه اول و در یک مجله رتبه سوم را حائز گردیده، اما در کل، تعداد استندهای بسیار اندکی را شامل گردیده است.

در ارتباط با مجله‌های خارجی نیز نتایج زیر حاصل گردیده است. در مجله علوم اطلاع‌رسانی به ۹۰ مجله خارجی استناد گردیده که مجله *Journal of Documentation* با ۲۳ استناد، پراستنادترین مجله بوده و پس از آن نیز مجله‌های *Journal of the American Society for Information Science* با ۲۰ استناد و مجله *Interlending & Document Supply* با ۷ استناد قرار دارند.

در مجله فصلنامه پیام کتابخانه نیز به ۸۱ عنوان مجله خارجی استناد گردیده که در میان این مجلات، مجله *Journal of Information Science* و *Journal of the American Society for Information Science* هر کدام با ۵ استناد، پراستنادترین مجلات و پس از آنها نیز چهار عنوان زیر با ۴ استناد در مقام دوم قرار گرفته‌اند:

-*Administrative Science Quarterly*

-*Islamic Culture*

-*Journal of Documentation*

جدول ۳. معرفی پراستنادترین مجله‌های فارسی در ۵ مجله مورد بررسی

سومین مجله پراستناد		دومین مجله پراستناد		پراستنادترین مجله		مجلات پراستناد
تعداد	عنوان	تعداد	عنوان	تعداد	عنوان	عنوان مجله
۵	رهیافت	۱۴	فصلنامه کتاب	۱۵	اطلاع‌رسانی	علوم اطلاع‌رسانی
۷	علوم اطلاع‌رسانی	۲۱	پیام کتابخانه	۲۴	فصلنامه کتاب	پیام کتابخانه
۲۶	کتابداری و اطلاع‌رسانی	۴۲	پیام کتابخانه	۵۷	فصلنامه کتاب	فصلنامه کتاب
۶	رهیافت و کتابداری	۷	پیام کتابخانه	۲۹	فصلنامه کتاب	کتابداری
۱۹	پیام کتابخانه	۲۶	فصلنامه کتاب	۳۲	کتابداری و اطلاع‌رسانی	کتابداری و اطلاع‌رسانی

-Library Trends

همچنین در مجله فصلنامه کتاب ۲۵۷ مجله خارجی مورد استناد قرار گرفته که پراستنادترین مجله با ۳۱ استناد مجله *College & Research Libraries* است و پس از آن مجله *Journal of the American Society for Information Science* با ۲۸ استناد واقع شده است و در رتبه سوم نیز دو مجله *Library* و *Medical Library Association* و *Resources & Technical Services* هر کدام با ۱۷ استناد قرار دارند. در مجله کتابداری، ۷۱ عنوان مجله خارجی مورد استناد واقع شده‌اند که عنوان پراستنادترین مجله را *Journal of Education for Librarianship* با ۱۴ استناد به خود اختصاص داده است. پس از آن، مجله *Journal of the American Society for Information Science* با ۱۰ استناد قرار گرفته و همچنین دو عنوان *College & Research Libraries* و *Journal of Education for Library and Information Science* هر کدام با ۹ استناد در رتبه سوم واقع شده‌اند.

و نیز در مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۵۹ مجله مورد استناد قرار گرفته‌اند که در این میان، مجله *Journal of the American Society for Information Science* با ۳۵ استناد در رتبه اول و پس از آن مجله‌های *College & Research Libraries* با ۲۴ استناد، مجله *Information Processing & Management* با ۱۶ استناد و مجله *Journal of Documentation* با ۱۲ استناد در رتبه‌های

بعدی واقع گردیده‌اند.

نتایج جدول ۴، حاکی از آن است که مجله *Journal of the American Society for Information Science* با ۹۸ استناد در کل، پراستنادترین مجله خارجی در بین مجلات این حوزه علمی بوده است. با دقت در نتایج جدول مشاهده می‌شود که این مجله، در دو مجله از مجله‌های مورد بررسی این تحقیق دارای رتبه اول، و در سه مجله دیگر نیز در رتبه دوم قرار گرفته است. تکرار این مجله به‌عنوان پراستنادترین مجله در تمامی مجلات مورد بررسی، نشان‌دهنده اهمیت زیاد این مجله در حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی بوده است. همچنین بررسی‌ها نشان داده که مجله *College & Research Libraries* با ۷۲ استناد در کل، در بین مجله‌های خارجی حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در رتبه دوم قرار داشته است. چنانچه در جدول ملاحظه می‌گردد، این مجله در سه عنوان از مجله‌های مورد بررسی، رتبه‌های اول تا سوم را به خود اختصاص داده است.

و نیز نتایج موجود در جدول ۴ نشان داده است که مجله *Journal of Documentation* با ۲۷ استناد در کل از نظر پراستنادترین مجله‌های خارجی این حوزه در رتبه سوم قرار دارد. داده‌های جدول نشان داده که این مجله هم در دو عنوان از مجله‌های مورد بررسی دارای رتبه‌های اول و دوم بوده است.

بررسی زبان استنادها

نتیجه بررسی‌های انجام شده بر روی ۵ مجله مورد بررسی نشان داده است که در مجموع از نظر زبان، منابع خارجی بیشتر

جدول ۴. معرفي پراستندترین مهله های خاری در ۵ مهله مورد مورسی

سومین مهله پراستند		دومین مهله پراستند		پراستندترین		پراستندترین نام مهله
تعداد	عنوان	تعداد	عنوان	تعداد	عنوان	
۷	<i>Interlending & Document Supply</i>	۲۰	<i>Journal of the American Society for Information Science</i>	۳۳	<i>Journal of Documentation</i>	علوم اطلاع رسانی
---	---	۴	<i>Administrative Science Quarterly, Islamic Culture, Library Trends, Journal of Documentation</i>	۵	<i>Journal of Information Science, Journal of the American Society for Information Science</i>	پیام کتابخانه
۱۷	<i>Bulletin of Medical Library Association, Library Resources & Technical Services</i>	۷۸	<i>Journal of the American Society for Information Science</i>	۳۱	<i>College & Research Libraries</i>	فصلنامه کتاب
۹	<i>College & Research Libraries, Journal of Education for Library and Information Science</i>	۱۰	<i>Journal of the American Society for Information Science</i>	۱۴	<i>Journal of Education for Librarianship</i>	کتابداری
۱۲	<i>Information Processing & Management</i>	۲۴	<i>College & Research Libraries</i>	۲۵	<i>Journal of the American Society for Information Science</i>	کتابداری و اطلاع رسانی

جدول ۱. توزیع فراوانی اسناد به زبان منابع در انواع متفاوت مواد

عنوان مجله	زبان مواد						مجموع
	کتاب	مجله	پایان نامه	مترقیه*	الکترونیکی	جمع	
علوم اطلاع رسانی	۱۶۲	۶۱	۲۰	۹	۲	۲۵۴	۴۴۳
پیام کتابخانه	۲۲۳	۸۳	۳۷	۱۶	۰	۳۵۹	۳۵۴
فصلنامه کتاب	۴۵۴	۳۱۷	۲۰۷	۶۲	۴	۱۰۴۴	۱۲۵۱
کتابداری	۲۹۱	۹۹	۵۹	۲۹	۰	۴۷۸	۳۰۳
کتابداری و اطلاع رسانی	۲۱۰	۱۷۳	۸۰	۳۵	۰	۴۹۸	۸۷۰
جمع	۱۳۴۰	۷۳۳	۴۰۳	۱۵۱	۶	۲۶۳۳	۳۲۲۱

* شامل گزارش ها، سمینارها، مصاحبه ها و غیره می باشد که به دلیل اندک بودن تعداد اسناد، یک جا تحت عنوان مترقیه آورده شده اند.

مورد اسناد واقع شده اند. به طوری که در انواع مختلف مواد، منابع خارجی ۳۲۲۱ اسناد (حدوداً ۵۵ درصد) و منابع فارسی ۲۶۳۳ اسناد (حدوداً ۴۵ درصد) را شامل شده اند. اما میزان اسناد به زبان مواد در ۵ عنوان مجله متفاوت بوده است. در حالی که در مجلات علوم اطلاع رسانی، فصلنامه کتاب و کتابداری و اطلاع رسانی منابع خارجی بیشتر از منابع فارسی مورد اسناد قرار گرفته اند، در مجله کتابداری این مورد برعکس بوده و بیشتر منابع فارسی مورد اسناد واقع شده اند. تعداد اسنادها به منابع فارسی و خارجی در مجله فصلنامه پیام کتابخانه به هم نزدیک بوده است.

بررسی پراستنادترین نوع مواد

از نظر استفاده از ابزارهای متفاوت کسب و اشاعه اطلاعات علمی، نتایج حاصله نشان داد که در کل، اسناد به کتاب بیش از سایر منابع اطلاعاتی بوده است (۲۲۴۹ اسناد). پس از آن، مجله با ۲۰۹۴ اسناد در رده دوم اهمیت قرار دارد. و سپس به ترتیب منابع الکترونیکی با ۷۵۵ اسناد، پایان نامه ها با ۴۳۲ اسناد و در نهایت مترقیه ها با ۳۲۴ اسناد قرار گرفته اند.

در کل اسنادهای ۵ مجله در حالی که در منابع فارسی بیشتر کتاب مورد اسناد واقع شده، در منابع خارجی بیشتر به مجله اسناد شده است. اسناد به پایان نامه های خارجی در مقایسه با پایان نامه های فارسی بسیار اندک بوده است. همچنین، اسناد به منابع الکترونیکی فارسی بسیار ناچیز و اسناد به منابع الکترونیکی خارجی بسیار بالا بوده،

به طوری که این نوع منبع بعد از کتاب و مجله در رتبه سوم قرار گرفته است. چنانچه نتایج حاصله از نوع مواد را در مجلات به طور جداگانه مورد نظر قرار دهیم در مجله‌های علوم اطلاع‌رسانی، فصلنامه پیام کتابخانه و کتابداری بیشتر کتاب‌ها مورد استناد واقع شده‌اند، در حالی که در مجله‌های فصلنامه کتاب و کتابداری و اطلاع‌رسانی بیشتر مجله‌ها مورد استناد قرار گرفته‌اند.

بررسی مشارکت نویسندگان مقالات
در این بخش، میزان روحیه همکاری در بین نویسندگان مقالات مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج بررسی‌ها نشان داده است که در تمامی مجله‌های مورد بررسی میل به سوی تک نویسندگی بوده و میزان روحیه همکاری در نگارش مقالات در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی بسیار پایین بوده است. یافته‌های این مبحث در جدول ۶ نشان داده شده است.

جدول ۶. توزیع فراوانی اسنادها از نظر ابزارهای متفاوت اشاعه و کسب اطلاعات علمی در مجلات مورد بررسی

جمع	کتابداری و اطلاع‌رسانی	کتابداری	فصلنامه کتاب	پیام کتابخانه	علوم اطلاع‌رسانی	عنوان مجله	
						فارسی	خارجی
۱۳۴۰	۲۱۰	۲۹۱	۴۵۴	۲۲۳	۱۶۲	فارسی	کتاب
۹۰۹	۲۳۹	۱۱۰	۲۸۴	۱۱۱	۱۶۵	خارجی	
۲۲۴۹	۴۴۹	۴۰۱	۷۳۸	۳۳۴	۳۲۷	جمع	
۷۳۳	۱۷۳	۹۹	۳۱۷	۸۳	۶۱	فارسی	مجله
۱۳۶۱	۳۷۹	۱۲۵	۵۹۰	۱۳۳	۱۳۴	خارجی	
۲۰۹۴	۵۵۲	۲۲۴	۹۰۷	۲۱۶	۱۹۵	جمع	
۴۰۳	۸۰	۵۹	۲۰۷	۳۷	۲۰	فارسی	پایان‌نامه
۲۹	۱	۴	۲۲	۱	۱	خارجی	
۴۳۲	۸۱	۶۳	۲۲۹	۳۸	۲۱	جمع	
۱۵۱	۳۵	۲۹	۶۲	۱۶	۹	فارسی	متفرقه
۱۷۳	۴۴	۱۰	۷۳	۲۱	۲۵	خارجی	
۳۲۴	۷۹	۳۹	۱۳۵	۳۷	۳۴	جمع	
۶	۰	۰	۴	۰	۲	فارسی	الکترونیکی
۷۴۹	۲۰۷	۵۴	۲۸۲	۸۸	۱۱۸	خارجی	
۷۵۵	۲۰۷	۵۴	۲۸۶	۸۸	۱۲۰	جمع	

جدول ۷: بررسی مقالات مجلات مورد بررسی از نظر مشارکت نویسندگان

عنوان مجله	تعداد نویسنده	یک نویسنده یا یک مترجم	درصد	دو نویسنده یا دو مترجم	درصد	بیش از سه نویسنده یا مترجم	درصد	جمع کل مقاله‌ها
علم‌الاطلاع‌رسانی	۶۳	۷۹	۷۹	۱۷	۲۱	۰	۰	۸۰
پیام کتابخانه	۷۸	۹۵	۹۵	۴	۵	۰	۰	۸۲
فصلنامه کتاب	۱۸۴	۸۸	۸۸	۲۴	۱۱/۵	۱	۰/۵	۲۰۹
کتابداری	۴۷	۷۶	۷۶	۱۵	۲۴	۰	۰	۶۲
کتابداری و اطلاع‌رسانی	۹۷	۷۸	۷۸	۲۶	۲۱	۱	۱	۱۲۴
جمع	۴۶۹	۸۴	۸۴	۸۶	۱۵/۵	۲	۱/۵	۵۵۷

نتایج قابل مشاهده در جدول ۷، نشان می‌دهد که از ۵۵۷ مقاله، ۴۶۹ مقاله (۸۴ درصد) دارای یک نویسنده، ۸۶ مقاله (۱۵/۵ درصد) دو نویسنده، و تنها ۲ مقاله (۱/۵ درصد) دارای بیش از سه نویسنده بوده‌اند. در بین ۵ عنوان مجله مورد بررسی، بیشترین میزان همکاری در مجله کتابداری با ۲۴ درصد و کمترین میزان روحیه همکاری در فصلنامه پیام کتابخانه با ۵ درصد بوده است. اکثر مقالاتی که دارای ۲ نویسنده بوده‌اند، از متن پایان‌نامه‌ها استخراج و توسط استاد راهنما و دانشجو تهیه شده‌اند.

بررسی میزان مقالات تألیفی یا ترجمه‌ای

بررسی‌ها نشان داده است که در مجلات مورد بررسی، سهم تألیف از ترجمه بیشتر بوده است. براساس داده‌های جدول ۸، در کل ۵ مجله این نسبت برای مقالات تألیفی ۷۸ درصد و برای مقالات ترجمه‌ای ۲۲ درصد بوده است. با وجود این که در تمامی مجلات تعداد مقالات تألیفی بیشتر از مقالات ترجمه‌ای بوده است، این نسبت در مجلات مورد بررسی کاملاً متفاوت بوده است. به طوری که ملاحظه می‌گردد، درحالی که این نسبت در فصلنامه پیام کتابخانه ۶۵ درصد برای مقالات تألیفی و ۳۵ درصد برای مقالات ترجمه‌ای بوده، در مجله کتابداری مقالات تألیفی ۹۵ درصد و مقالات ترجمه‌ای، تنها ۵ درصد را شامل شده‌اند. نسبت مقالات ترجمه‌ای و تألیفی در دو مجله فصلنامه کتاب و کتابداری و اطلاع‌رسانی به هم نزدیک بوده است.

جدول ۸. بررسی مقالات مجله‌های مورد بررسی از نظر تألیفی یا ترجمه‌ای بودن

عنوان مجله	تألیفی یا ترجمه‌ای		تألیفی		ترجمه‌ای	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
علوم اطلاع‌رسانی	۵۶	۷۰	۲۴	۳۰	۸۰	۳۰
پیام کتابخانه	۵۳	۶۵	۲۹	۳۵	۸۲	۳۵
فصلنامه کتاب	۱۶۵	۷۹	۴۴	۲۱	۲۰۹	۲۱
کتابداری	۵۹	۹۵	۳	۵	۶۲	۵
کتابداری و اطلاع‌رسانی	۹۹	۸۰	۲۵	۲۰	۱۲۴	۲۰
جمع	۴۳۲	۷۸	۱۲۵	۲۲	۵۵۷	۲۲

سطح علمی نویسندگان مقالات

شواهد حاکی از آن است که در کل ۵ مجله مورد بررسی، سهم اعضای هیئت علمی در نگارش مقالات با ۵۰ درصد از سایر گروه‌ها بیشتر است و پس از آن نویسندگان دارای مدرک کارشناسی ارشد با ۴۰ درصد قرار گرفته‌اند.

داده‌های جدول بالا نشان می‌دهد که این نسبت در مجلات مختلف بسیار متفاوت بوده است. به طوری که مشاهده می‌گردد در مجله‌های علوم اطلاع‌رسانی و کتابداری بیشترین درصد نویسندگان مقالات را اعضای هیئت علمی با تفاوت نسبتاً زیاد به خود اختصاص داده، و نویسندگان در مقطع

کارشناسی ارشد در رتبه دوم جای گرفته‌اند. در حالی که در فصلنامه پیام کتابخانه بیشترین درصد نویسندگان مقالات دارای مدرک کارشناسی ارشد بوده و پس از آن اعضای هیئت علمی قرار گرفته‌اند. این نسبت در مجله فصلنامه کتاب برای دارندگان مقطع کارشناسی ارشد و اعضای هیئت علمی بسیار نزدیک است. در کلیه مجلات مورد بررسی، به جز مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی، سهم نویسندگان دارای مدرک کارشناسی در نگارش مقالات بسیار اندک بوده است. مقطع تحصیلی تعدادی از نویسندگان مقالات (۳ درصد) نامعلوم است که این تعداد با عنوان نامشخص در جدول ارائه شده است.

جدول ۹. بررسی مقالات مجلات از نظر سطح علمی نویسندگان

نام مجله	کارشناسی		کارشناسی ارشد		هیئت علمی		نامشخص		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
علوم اطلاع‌رسانی	۴	۴	۳۲	۳۳	۵۸	۶۰	۳	۳	۹۷	۱۰۰
پیام کتابخانه	۸	۹	۴۵	۵۲	۲۸	۳۳	۵	۶	۸۶	۱۰۰
فصلنامه کتاب	۷	۳	۱۱۱	۴۷	۱۱۳	۴۸	۴	۲	۲۳۵	۱۰۰
کتابداری	۳	۴	۲۰	۲۶	۵۲	۶۷/۵	۲	۲/۵	۷۷	۱۰۰
کتابداری و اطلاع‌رسانی	۲۱	۱۴	۵۴	۳۵	۷۱	۴۷	۶	۴	۱۵۲	۱۰۰
جمع	۴۳	۷	۲۶۲	۴۰	۳۲۲	۵۰	۲۰	۳	۶۴۷	۱۰۰

بررسی رشته‌های تحصیلی نویسندگان مقالات

بررسی‌ها نشان می‌دهد که در مجلات مورد بررسی اکثریت نویسندگان مقالات را کتابداران تشکیل داده‌اند؛ به طوری که در کل حدود ۸۰ درصد مقالات توسط کتابداران و ۷ درصد توسط غیر کتابداران نوشته شده است. رشته تحصیلی برخی از نویسندگان نامعلوم است که این تعداد تحت عنوان نامشخص (۱۳ درصد) در جدول ۱۰ ارائه شده است. کتابداران در نگارش مقالات مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی بالاترین درصد (۸۸ درصد) و در مجله علوم اطلاع‌رسانی، پایین‌ترین درصد (۵۹ درصد) را کسب نموده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

قبل از بیان نتیجه‌گیری و ادامه بحث، توجه به این مسئله لازم است که قبلاً تحقیقی بر روی مقالات سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۷۹، مجله‌های علوم اطلاع‌رسانی، فصلنامه پیام کتابخانه، فصلنامه کتاب و کتابداری در سال ۱۳۸۱ توسط نویسنده انجام شده و در دفتر ۳۹ مجله کتابداری به چاپ رسیده است. لازم به ذکر است که در تحقیق قبلی، مجله

کتابداری و اطلاع‌رسانی مورد بررسی قرار نگرفته است. در این بخش نتایج حاصل از این تحقیق با بررسی قبلی مقایسه خواهد گردید.

بر اساس نتایج حاصله مشخص گردید که مجله‌های فصلنامه کتاب و کتابداری و اطلاع‌رسانی که هر دو فصلنامه هستند، هر شماره مجله را به طور جداگانه منتشر نموده‌اند. در حالی که مجله علوم اطلاع‌رسانی در سال‌های گذشته هر دو شماره مجله را در یک مجلد منتشر نموده است. مجله کتابداری در سال‌های اخیر در هر سال ۲ شماره جداگانه منتشر نموده است. تعداد مجله‌های منتشر شده هر مجله در تعداد مقالات و استنادها تأثیر بسیار داشته است. بیشترین مقالات و استنادها را در هر دو بررسی، فصلنامه کتاب به خود اختصاص داده است. تعداد مقالات فصلنامه کتاب در بررسی حاضر نسبت به تحقیق قبلی افزایش چشم‌گیر داشته است. چنانچه سایر مجله‌های موجود در این حوزه علمی بتوانند مقالات و مجله‌های خود را افزایش داده و به موقع منتشر نمایند امکان چاپ مقالات نویسندگان در زمان‌های کوتاه‌تر میسر خواهد شد و در نتیجه مقالات

جدول ۱۰. بررسی رشته‌های تحصیلی نویسندگان مقالات در مجلات مورد بررسی

جمع		نامشخص		غیر کتابدار		کتابدار		رشته تحصیلی
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	نام مجله
۱۰۰	۹۷	۳۴	۳۳	۷	۷	۵۹	۵۷	علوم اطلاع‌رسانی
۱۰۰	۸۶	۲۰	۱۷	۲	۲	۷۸	۶۷	پیام کتابخانه
۱۰۰	۲۳۵	۱۱	۲۵	۴	۱۰	۸۵	۲۰۰	فصلنامه کتاب
۱۰۰	۷۷	۹	۷	۱۴	۱۱	۷۷	۵۹	کتابداری
۱۰۰	۱۵۲	۳	۴	۹	۱۴	۸۸	۱۳۴	کتابداری و اطلاع‌رسانی
۱۰۰	۶۴۷	۱۳	۸۶	۷	۴۴	۸۰	۵۱۷	جمع

از تازگی بیشتری برخوردار خواهند گردید. همچنین، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که میانگین تعداد استنادهای هر مقاله در مجله کتابداری بیش از سایر مجلات بوده است.

نتایج برای پراستنادترین مجله‌های فارسی نشان می‌دهد که پراستنادترین مجله فارسی در حوزه کتابداری، فصلنامه کتاب بوده است. این مجله با ۱۵۲ استناد در کل، در سه مجله مورد بررسی پراستنادترین و در دو عنوان دیگر، دومین مجله پراستناد بوده است. مجله فصلنامه پیام کتابخانه با ۸۹ استناد پس از فصلنامه کتاب قرار گرفته است. در بررسی قبلی، نتیجه حاصله برعکس تحقیق حاضر بوده، و پراستنادترین مجله، فصلنامه پیام کتابخانه و پس از آن فصلنامه کتاب بوده است.

در ارتباط با مجله‌های خارجی نتایج نشان داده است که مجله *Journal of the American Society for Information Science* با ۹۸ استناد، پراستنادترین مجله خارجی بوده است. این مجله در دو مجله مورد بررسی در جایگاه پراستنادترین مجله و در سه مجله دیگر در جایگاه دوم قرار گرفته است. پس از آن، مجله‌های *College & Research Libraries* با ۷۲ استناد و *Journal of Documentation* با ۲۷ استناد واقع شده‌اند. این سه مجله در بررسی قبلی نویسنده نیز، جزء پراستنادترین مجله‌ها معرفی گردیده‌اند.

توزیع استنادهای مقالات مورد بررسی بر اساس زبان منابع نشان می‌دهد که زبان خارجی با ۵۵ درصد در مرتبه نخست و زبان فارسی با ۴۵ درصد در مرتبه بعدی قرار گرفته

است. نتایج این بررسی با نتایج پژوهش قبلی نویسنده و افسانه تیمورخانی هم‌سویی دارد. نتایج حاصله برای مجله‌های مختلف در هر دو بررسی متفاوت بوده است و در هر دو بررسی در مجله کتابداری بیشتر به منابع فارسی استناد شده است. از علل این مسئله، چنانچه در تحقیق قبلی نیز اشاره شده، نوع و موضوع مقالات چاپ شده در مجله کتابداری بوده است.

بررسی محمل‌های اطلاعاتی نشان می‌دهد که در کل ۵ مجله مورد بررسی، مانند تحقیقات قبلی، کتاب‌ها با ۲۲۴۹ استناد بیش از سایر منابع مورد استناد قرار گرفته‌اند. مجله‌ها، با ۲۰۹۴ استناد در رتبه دوم، و پس از آن منابع الکترونیکی با ۷۵۵ استناد، پایان‌نامه‌ها با ۴۳۲ استناد و منابع متفرقه با ۳۲۴ استناد واقع شده‌اند. همچنین، نتایج نشان داده که در منابع فارسی، بیشتر، کتاب‌ها، و در منابع خارجی، بیشتر، مجله‌ها مورد استناد قرار گرفته‌اند. نتایج تحقیق قبلی نویسنده و همچنین تحقیقات افسانه تیمورخانی و فاطمه محمدزاده، نیز مشابه نتایج این تحقیق است. آنچه در نتایج دو تحقیق نویسنده متفاوت بوده، میزان استناد به منابع الکترونیکی است. در تحقیق قبلی به دلیل اندک بودن تعداد استناد به منابع الکترونیکی، این منبع در بخش متفرقه‌ها جای داده شده، در حالی که در نتایج بررسی جدید، استناد به منابع الکترونیکی بسیار افزایش یافته و استناد به این نوع منبع پس از کتاب و مجله در جایگاه سوم قرار گرفته است. این مطلب اهمیت و روند روبه افزایش استفاده از منابع الکترونیکی را در تحقیقات جدید نشان می‌دهد و امکان دسترسی و گسترش این نوع

منبع را در کتابخانه‌ها الزامی می‌نمایاند. درباره تعیین الگوی نویسندگی، نتایج حاکی از آن است که در این حوزه تمایل نویسندگان به کارهای انفرادی بوده است. در کل ۵ مجله مورد بررسی مقالاتی که دارای یک نویسنده بوده‌اند، ۸۴ درصد و مقالاتی که بیش از یک نویسنده داشته‌اند، ۱۶ درصد را شامل شده‌اند. تحقیق قبلی نویسنده نیز با نتایج تحقیق حاضر هم‌سو است؛ با این تفاوت که در بررسی قبلی مقالاتی که دارای یک نویسنده بوده‌اند ۹۲ درصد و مقالاتی که بیش از یک نویسنده داشته‌اند، ۸ درصد بوده‌اند. به نظر می‌رسد که براساس نتایج حاصله جدید، تمایل نویسندگان برای انجام کارهای گروهی در این حوزه علمی تا حدودی افزایش یافته است.

تجزیه و تحلیل اسنادها نشان می‌دهد که نسبت مقالات تألیفی با ۷۸ درصد بیش از مقالات ترجمه‌ای با ۲۲ درصد بوده است. نتایج حاصله در تحقیقات قبلی با نتایج تحقیق حاضر بسیار نزدیک است. احتمالاً سیاست اتخاذ شده هر مجله در میزان تألیفی و ترجمه‌ای بودن مقالات، تأثیر بسزایی داشته است.

همچنین، نتایج گویای این مسئله است که در بررسی حاضر سهم اعضای هیئت علمی در نگارش مقالات با ۵۰ درصد بیش از سایر گروه‌هاست و پس از آن دارندگان مدرک کارشناسی ارشد با ۴۰ درصد قرار گرفته‌اند. نتایج برای مجله‌های مختلف، متفاوت بوده است. در حالی که در مجله‌های علوم اطلاع‌رسانی، کتابداری و کتابداری و اطلاع‌رسانی بیشترین درصد نویسندگان را اعضای هیئت علمی به‌خود اختصاص

داده‌اند، در مجله فصلنامه پیام کتابخانه بیشترین درصد نویسندگان مقالات از آن دارندگان مدارک کارشناسی ارشد بوده است. نسبت نویسندگان در مقاطع هیئت علمی و کارشناسی ارشد در مجله فصلنامه کتاب بسیار نزدیک است. نتایج تحقیق قبلی به جز در مورد مجله کتابداری، با نتایج تحقیق حاضر متفاوت و کاملاً برعکس نتایج حاصله از تحقیق حاضر می‌باشد.

اکثر نویسندگان مقالات، کتابدار بوده‌اند (۸۰ درصد)، و تنها ۷ درصد مقالات توسط غیرکتابدار نگاشته شده‌اند. رشته تعدادی از نویسندگان مقالات نامشخص بوده است. این مطلب همانند نتایج تحقیق قبلی است.

منابع

۱. تیمورخانی، افسانه. «تحلیل استنادی مقالات تألیفی فصلنامه کتاب». *فصلنامه کتاب*، دوره سیزدهم، ۳ (۱۳۸۱): ۳۲-۴۵.
۲. سلطانی، شیفته. «آشنایی با مجلات کتابداری ایران». *فصلنامه کتاب*، دوره نهم، ۱ (۱۳۷۷): ۶۵-۷۸.
۳. عصاره، فریده. «تحلیل استنادی». *فصلنامه کتاب*، دوره نهم، ۳ و ۴ (۱۳۷۷): ۳۴-۴۸.
۴. محمدزاده، فاطمه. «بررسی وضع استناد در مجلات فارسی کتابداری و اطلاع‌رسانی جاری از آغاز تا پایان سال ۱۳۷۴». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ۱۳۷۶.
۵. مقصودی دریه، رؤیا. «بررسی استنادی مقالات در مجلات علوم اطلاع‌رسانی، فصلنامه پیام کتابخانه، فصلنامه کتاب و کتابداری در سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۷۹». *کتابداری*، دفترسی و نهم (۱۳۸۱): ۲۳-۳۹.

6. Sellen, M. K. "Bibliometrics in information science: a citation analysis of two Academic Library Journal". *College and Research Libraries*, Vol.45, No.2 (1984): 129-132.

تاریخ دریافت: ۱۳۸۵/۵/۴

